

ทำนากันสามคนพี่น้อง ยายตั้งใจทำนาของ
ยายอย่างดีที่สุด ในนาของยายไม่มีหญ้าเลย
เก็บเดียนหมด มีแต่ต้นข้าว เวลาได้ข้าว ได้
ข้าวมาก ก่อนจะทำนา ยายคุยกันนิดเดียว
แล้วต่างคนต่างช่วยกันทำ(เดิมบ้านยายฐานะดี
แต่พอพ่อแม่มีลูกหลายคน (๙ คน) ฐานะ
ยากจนลงต้องเป็นหนี้สินน้อย ยายกับพี่
รวม ๓ คน ช่วยกันทำนาให้หนี้ได้หมด) ข้าง
บ้านของยาย เขามีนา ๑๐๐ กว่าไร่ มีลูกไม่
กี่คน ไม่ได้เล่นการพนันเลย แต่หาได้ 'ไม่รู้
จักกิน 'ไม่รู้จักใช้' มีเท่าไรก็ไม่เหลือ"(๓ มี.ค.
๒๕๒๔)

“ยายตื่นแต่เช้า กับพี่น้องผู้หญิง
สามคนไปทำนา บางทีก็แข่งกับอีกบ้านที่
เขาเป็นผู้ชาย นาเขาอยู่ข้างๆ พวกยายจะไป
ถึงก่อน เดินเร็วไปเร็วกว่า เวลาดำนาปลูก
ข้าวก็ทำได้เร็วกว่า ทำจนชนะเขาอยู่เรื่อยๆ
เขาเลยเรียกยายว่า 'อีแข่งเหล็ก'”(๙ ก.ค.
๒๕๒๕)

“สัตว์เลี้ยวของยาย”

คุณยายได้เล่าถึงเรื่องในอดีต ตอน
หนึ่งว่า “บ้านยายเลี้ยวควาย ๓ ตัว เป็น
ตัวผู้หมด ตัวเมียยายไม่เลี้ยว ยายนั่งขี่หลัง
ควายไปทำนา ซื่อโอ้แอ่น หลังมันแอ่น แล้ว
ก็มีโอ้ใหม่ โอ้มูล เวลาควายมันติดสัด มันจะ
วิ่งไล่ตามตัวเมียไปเร็วมาก ยายต้องวิ่งไล่
ตามมันแต่วิ่งไม่ค่อยทัน ต้องตามไปถึงตอน
ที่มันไปหาตัวเมียแล้ว แล้วค่อยเอามันกลับ
มาบ้าน เวลามันแก่ พันหักกินหญ้าไม่ไหว
พอยายกับยายก็จะไปเกี่ยวหญ้าอ่อนๆ มาให้
กิน นอนเคี้ยวไปเรื่อยๆ แก่หนักเข้าก็ตาย”

“บ้านยายเลี้ยวหมาไว้เฝ้ากันขโมย
๒ ตัว ชื่อ โอ้แดงกับโอ้เขียว เวลายายไป
ทุ่งนา มันจะวิ่งตามไปด้วย เวลาหุงข้าวก็จะ
รินน้ำข้าวไว้เลี้ยงมัน”

“บ้านยายเลี้ยวไก่และเป็ด เป็ดมี

๕ ตัว ตัวเมีย ๔ ตัว ตัวผู้ ๑ ตัว เข้าเปิด
คอกให้ออกไปหาอาหารกิน ตอนเย็นพากลับ
เข้าคอก ยายเลี้ยงไก่ ให้ไก่เกาะคอนอยู่ข้าง
บนคอก เปิดอยู่ข้างล่าง เพราะไก่บินได้สูง”

“ ต่ า น น ทำ น า ”

คุณยายเล่าให้ฟังว่า “ที่บ้านยาย ทำ
นาปีเป็นส่วนใหญ่ นาหว่านทำบางครั้ง ส่วน
ใหญ่เป็นนาดำ เวลาหน้าดำนา บางครั้งขอ
แรงเพื่อนบ้านมาช่วย เรียกว่า ลงแขก เริ่ม
ทำกันตอนเช้าฤดูฝนแล้ว สมัยก่อนยายมีนา
๒๐ ไร่ มีคนมาช่วยลงแขกเดี่ยวเดียวก็เสร็จ”

ท่านบอกว่า “เวลายายทำนา จะต้อง
ไถพลิกดินขึ้นมาก่อน จับควายเลี้ยงๆ แล้ว
ก็ไถ ใส่ข้าว ๓ เดือนก่อน เวลาเกี่ยวก็เกี่ยว
ข้าว ๓ เดือน, ข้าวเบา, ข้าวกลาง, ข้าวหนัก
ไล่กันเป็นลำดับ” (ข้าวหนัก คือ ข้าวนาปี)

(๒๙ ม.ค. ๒๕๓๕)

“คุณพ่อของคุณยายเป็นคนดูแลทิศทาง
ของการทำนาเก่ง มีสมุดข่อย เป็นตำราโบราณ
พอเดือน ๓ ฟาร์้องทิศไหนก็จะรู้ว่า ปีนี้ น้ำ
น้อยหรือน้ำมาก จะแล้งหรือจะได้ข้าวสมบูรณ์
จะได้น้ำมากน้ำน้อยรู้หมด ยายจึงได้รู้จักว่า
ข้าวที่ปลูกตรงไหนจะปลูกข้าวเบา ข้าวหนัก
ข้าวนาปี ข้าว ๓ เดือน ข้าวแต่ละชนิดจะ
ปลูกคนละแปลง”

“สมัยก่อนพยายาดำนาของตัวเองเสร็จ

หมายเหตุ : การทำนามีหลายแบบ

* (ข้าว) นาปี คือนาที่ทำปีละครั้ง ทำแล้วจะได้ข้าวที่เมล็ด
ข้าวมีน้ำหนักดี มีคุณภาพดี เรียกว่า ข้าวหนัก

* (ข้าว) นาสามเดือน คือนาที่ทำปีละ ๒-๓ ครั้ง ทำแล้ว
ผลผลิตที่ได้เป็นเมล็ดข้าวที่มีน้ำหนักเบา เมล็ดหักง่าย และ
คุณภาพด้อยกว่าข้าวนาปี เรียกว่า ข้าวเบา

* (ข้าว) นาดำ คือนาที่ปลูกโดยใช้ต้นกล้าดำลงไปในนา
ผลผลิตที่ได้จะได้ผลดี รวงข้าวจะใหญ่และหนัก มักทำในที่ลุ่ม
มีน้ำอุดมสมบูรณ์

* (ข้าว) นาหว่าน คือนาที่ปลูกโดยใช้เมล็ดข้าวหว่านลงไป
ผลผลิตไม่ค่อยได้เต็มที่ มักทำในที่ดอน มีน้ำน้อย (๗ เม.ย.

๒๕๓๓)